

IN MEMORIAM

ПАМЕТ ЗА ПРОФЕСОРА

Бях студент в горните курсове и вече имах навик да запълвам т.нар. „прозорци“ в учебния разпис с „лов“ на заглавия из близките до университета книжарници и антиквариати. В един мразовит ден през ранната пролет на 1976 г. при Николов на „Витошка“, може би единственият истински букинист по онова време в столицата, попаднах на изследването *Естетика на модерното изкуство* (1969) от Димитър Аврамов. Находката идваше тъкмо навреме, защото вече бяхме минали курса по естетика при проф. Исак Паси тематично доведен до епохата на романтизма. Книгата ме порази с *респектиращата ерудиция* на автора и неговия стремеж за един непредубеден, разбиращ, критико-продуктивен прочит на специфичните за модерното изкуство естетически търсения. За някои от идеологически заклеймените „изми“ по нещичко все пак знаехме, но на други и имената им не бяхме чували, а книгата ни ги представяше професионално убедително както в общите им корени, така и в специфичния за всеки един от тях изказ. Желаях на живо да чуя автора на текста. Потърсих името му в разписа на факултета. Уви, нямаше го!

Животът ни срещна години по-късно. Беше току след началото на демократичните промени. Запозна ни проф. Цочо Бояджиев. Седнахме в едно от кафенетата на ул. „Шипка“ срещу Докторския паметник. Разговорът вървеше леко, непринудено и неусетно прехождаше от професионални към злободневни теми и обратно. Тогава чух и първата, при това персонално адресирана към мен, „лекция“ от проф. Димитър Аврамов. Като разбра, че съм писал дисертация върху неохегелианството в България и специализирам в областта на българската философска култура, с няколко фрази само щрихира социо-културния контекст у нас между двете световни войни и започна да разполага в него българските рецепции на неохегелианството. Последвалите срещи и разговори, почти винаги в този състав, проф. Аврамов превръщаше в същински „перипатетически“ беседи. Почувстваше ли, че разискваният проблем вече е здраво впримчен в логиката на фактите, той се спираше и с „подкрепяща“ разсъжденията умерена жестикулация търсеше най-прекия път към същностното му определяне. И после отново тръгваше – към следващото предизвикателство; към следващата „блиц-лекция“; към следващия интелектуален протуберанс... Преживяването и промислянето на тези дискусии много често ни съпътстваха до следващата среща. Беше някак неудобно да отидеш на среща с Професора неподготвен. Ще позкрепя казаното с една забавна случка. През зимата на 2006 г. Цочо замина на специализация в Берлин. Гостувах му в началото на м. март. Проф. Аврамов научил за това в деня на заминаването ми. Същата вечер в телефонен разговор чрез Пепка, съпругата на Цочо, получихме от Професора „препоръчителна програма“ за посещения на музеи, изложби и други културни забележителности в Берлин. Ден преди да отпътувам Цочо ме свари с куп брошури и дипляни да „опреснявам“ паметта си относно посетените забележителности и с шеговита усмивка ме попита дали не се готвя за „препитването“. Въпросът съдържаеше единствено възможния отговор! Професорът не познаваше безцелното бърбене! Всяка среща с него за нас беше шанс да научим нещо ново, да апробираме нова идея, да имаме мнението му като желан коректив на един или друг изследователски проект. Ето защо, въпреки че мнозина от нас, неговите по-млади колеги и приятели, вече имаха въпросното академично звание, в разговорите помежду си единствено него наричахме – „Професора“.

И този радикално открит за истината, доброто и красивото човек, някога някъде Стефан Продев беше определил като „затворена интелектуална система“. Какво недоразумение! Или може би Продев все пак е имал известно право? Да, проф. Аврамов беше „затворена интелектуална система“ за лъжата, злото, грозното... Като повеля към всички нас звучат думите му: „Главното е да не се служи на лъжата!“ (*Няма коректив за моралното извисяване на нацията*, в-к „Континент“, бр. 291/12.XII.1997 г., с. 10). Казано с други думи – той беше безрезервно *граждански ангажиран автор*. Вещ познавач на националната ни културна традиция, Професорът, като никой друг измежду изкуствоведите ни, точно диагностираще мащаба и дълбочината на нанесените ѝ поражения от насилствено, политико-идеологически наложения монопол на „социалистическия реализъм“. Ето неговата оценка за резултатите от прилагането му в живописата: „Примитивизмът на съдържанието е съчетан с пълен *анахронизъм на формите*. Изобразителните похвати са заимствани от репертоара на академизма – на един овехтял

* Този блок от текстове е публикуван в „Известия“ на Хуманитарния департамент при МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. 9, 2009.

академизъм, много често граничещ, ако не и покриващ се със самодейността. Строго се спазват правилата на пипкавото етюдно натурно копиране. Фотографията (тайно или явно използвана) замества въображението; робското подражание – творчеството. Отново сме изправени пред *пълно скъсване с предвоенните национални традиции*. В най-добрия случай – връщане към първото българско поколение битописци; към отправната точка на родния академизъм от началото на века. А в действителност ново покорно следване на съветските образци, на съветския социалистически реализъм – един скучен, почти абсурден хибрид от академична наподобителност, помпозен неокласицизъм и псевдобароков фалш. И толкова безличен, че бе напълно възможно да се произвежда от работни колективи наречени „творчески бригади“. Скъсването с националната традиция бе всъщност *скъсване и на връзките ни със западноевропейското модерно изкуство* (Лица Янко, С., 2003 г., с. 6). Проф. Аврамов считаше за свой професионален и граждански дълг да остане верен на традицията, на националната ни културна идентичност. И той пишеше за „унижените и оскърбените“; за пренебрегваните от официозната критика; за авторите, които пряко неях пазеха в творчеството си живи въглените на традицията открити към естетическия хоризонт на модерна Европа (*срв. библиографията*).

Тъгите и неволите на безотрадното ни настояще го вълнуваха до сетния му час. Достатъчно е да разлистите последните му интервюта, за да се убедите в това. Особено го гнетеше обездуховността, моралната деградация на българина. В публични изяви и частни разговори често напомняше, че „моралните сривове са най-страшните за обществото“, че всичко започва тогава, когато социализмът подменя общочовешките в същността си „*норми на евангелския морал*“ и добродетелите на „*традиционната патриархална етика*“ с класово-партийните принципи на обществена регулация. Годините на прехода добавиха омерзението и отвращението от безогледното трансформиране на партократичните в партолигархични структури, а резултатът бе – „организиран гагстеризъм, грабителство, беззаконие, хаос, упадък на личната и обществената отговорност, повсеместна деморализация, цинизъм на всички социални равнища“. Страдаше от факта, че медиите у нас загърбват основната си социална мисия – да бъдат глас на истината, свободата и културния просперитет и са станали съучастници на оскотяващите българина сили на мрака в обществения ни живот. Тяна е отговорността за легитимирането като норма на „хулиганския жаргон“, сензациите, издевателствата над българския език, смазващата хегемония на нисшата попкултура над истинските художествени ценности“. А как само жадуваше най-сетне „България да стане привлекателна за чадата си“!

Всеки един от нас има своите спомени за Професора и би било добре да ги съберем, но съм убеден, че през всички тях ще прозира неговата *респектираща ерудиция и безкомпромисен професионализъм, неговата всеотдайна гражданска ангажираност, положена върху добродетелите на традиционния патриархален морал и ценностите на евангелската етика*.

София, 2009 г.
Архангеловден

Атанас Стаматов

Библиография на проф. д.ф.н. Димитър Аврамов

А. Монографии и албуми

- Спецификата и границите на някои изкуства*, С., Профиздат, 1964.
Естетика на модерното изкуство, С., Наука и изкуство, 1969.
Мара Цончева, С., Български художник, 1970.
Владимир Гоев, С., Български художник, 1972.
Кирил Петров, С., Български художник, 1975.
Генко Генков, С., Български художник, 1975.
Владимир Димитров-Майстора - рисунки, С., Български художник, 1982.
Шарл Бодлер, С., Наука и изкуство, 1985.
Майстора и неговото време, С., Български художник, 1989.
Диалог между две изкуства, С., Български писател, 1993.
Летопис на едно драматично десетилетие, С., Наука и изкуство, 1994.
Приказният свят на Лика Янко, С., К&М, 1994.
Иван Милев /постералбум/, С., Отворено общество, 1994.
Лика Янко, С., Рекламна къща, 2000.
Георги Божилов, С., Отворено общество, 2003.
Естетика на реализма (непубликувана).
Етюди върху модернизма (непубликувана).
Летопис на едно драматично десетилетие, ч. II. (непубликувана).

Б. Предговори към каталози за изложби

- Петър Урумов*, 1970.
Бенчо Обрешков, 1971.
Вера Недкова, 1973.
Николай Райнов, 1974.
Златю Бояджиев, 1974.
Пенчо Георгиев, 1975.
Светлин Русев /изложба в ГДР/, 1974.
Никола Танев, 1976.
Емил Стойчев /изложба в Полша/, 1976.
Иван Милев, 1977.
Любомир Йорданов, 1979.
Христо Симеонов, 1978.
Кирил Петров, 1980.
Здравко Александров, 1981.
Владимир Димитров-Майстора, 1982.
Маргарит Цанев, 1989 /1994/.
Бодлер. Същето ми разголено, С., Рива, 2005.

В. Студии и статии

- Необходимост и случайност* //Философска мисъл, 1954, № 6.
Хайнрих Хайне като мислител //Философска мисъл, 1956, № 1.
Приносът на Декарт и Лайбниц в развитието на учението за материята //Философска мисъл, 1958, № 6.
Съществува ли невеществена материя? //Философска мисъл, 1959, №5.
Субстанция и материя //Философска мисъл, 1960, № 1.
Творческа искреност и поетическа измислица //Литературна мисъл, 1961, № 6.
Реализмът и абстракционизмът през погледа на Хербърт Рийд //Философска мисъл, 1962, № 1.
Бележки върху естетическите корени на абстракционизма //Студентска трибуна, март 1963.
Социалната същност на абстракционизма //Работническо дело, № 237, 25.08.1963.
Произход и същност на теорията „Изкуство за изкуството“ //Литературна мисъл, 1963, № 6.
Индивидуализмът в модерното изкуство //Литературна мисъл, 1964, № 3.
Художествената творба и зрителят //Изкуство, 1964, № 9-10.

Средство за общуване или бариера? //Народна култура, № 3, 18.01.1964.
Натуралистическата естетика във Франция //Литературна мисъл, 1965, № 5.
„Отчуждението“ в модерното изкуство //Ново време, 1965, № 6.
Психология на изгубеното равновесие (Из историята на съвременния индивидуализъм, ирационализъм и nihilизъм) //Ново време, 1966, № 8.
Подражание и творчество //Народна култура, № 42, 15.10.1966.
Живописца в ОХИ //Народна култура, № 52, 24.12.1966.
Бележки за XIV окръжна изложба на бургаските художници //Черноморски фронт (Бургас), № 6109, 4.12.1966.
За някои аргументи на модернистичната естетика и тяхната логическа стойност //Ново време, 1967, № 5.
Проблеми на пластическия език на живописца. Относно някои възгледи в естетиката на абстракционизма //Изкуство, 1967, № 6 - № 7.
Художник-картина-зрител //Изкуство и народ, С., 1967.
Естетическите концепции на Едуард Мане /френски художник-импресионист/ //Известия на Института за изобразителни изкуства, № 10, 1967.
Кандински и теорията за абстрактната живопис //Изкуство, 1968, № 1.
Мондриан и естетиката на неопластицизма //Изкуство, 1968, №2.
Супрематизмът на Малевич и „краят“ на живописца //Изкуство, 1968, № 3.
Животът – източник на вдъхновение //Изкуство, 1968, № 4.
Чистота и симбиоза на изкуствата в естетиката на модернизма //Проблеми на изкуството, 1968, № 1.
Изкуство на моралния подвиг //Литературен фронт, № 11, 7.03.1968.
Самостоятелна изложба на Димитър Киров в Пловдив //Изкуство, 1968, № 6-7.
Художникът и морето //Септември, 1968, № 10.
Живописца на Ваня Дечева //Литературен фронт, № 42, 10.10.1968.
Първа самостоятелна изложба на /художника/ Иван Кирков //Изкуство, 1969, № 4.
Творец на вълнуващо изкуство //Литературен фронт, № 9, 27.02.1969.
Замисли и реализации в изложбата на пловдивските художници //Изкуство, 1969, № 9.
За живописца на Пол Сезан //Изкуство, 1969, № 9.
Националното в живописца на Мърквичка и А. Митов //Проблеми на изкуството, 1969, № 4.
Юбилейна изложба на пловдивските художници //Отечествен глас (Пловдив), № 7656, 10.07.1969.
Изкуство – българско и интернационално //Народна младеж, № 39, 15.02.1970.
Живописца на Владимир Гоев //Изкуство, 1970, № 1.
Тема и стил //Литературен фронт, № 6, 5.02.1970.
Индивидуален стил и жанрово многообразие //Изкуство, 1970, № 2-3.
Изкуство и техника //Антени, 1970, № 5.
Динамичният „стил“ в модерното изкуство //Известия на Института за изкуствознание, 14, 1970.
Живописца на Емил Стойчев //Изкуство, 1971, № 6.
Александър Жендов //Литературен фронт, № 35, 26.08.1971.
За значението на традициите в съвременното изобразително изкуство //Проблеми на изкуството, 1971, № 1.
Спорът за реализма (в изобразителното изкуство) //Проблеми на изкуството, 1971, № 2 - № 3.
Трета национална младежка изложба //Литературен фронт, № 44, 28.10.1971.
За движението „Родно изкуство“ в българската живопис //Проблеми на изкуството, 1971, № 4.
Проблеми в живописца на младите //Проблеми на изкуството, 1971, № 4.
Естетическите идеи на Кирил Цонев //Изкуство, 1971, № 4-5.
Светлин Русев //Родна реч, 1971, № 9.
Проблеми в живописца на младите. По повод третата младежка изложба //Проблеми на изкуството, 1972, № 1.
Владимир Димитров преди да стане „Майстора“ //Юбилеен брой по случай 90 години от рождението на Майстора, ноември 1972.
/Димо Григоров/ Магията на цветовете //Народна младеж, № 279, 23.11.1972.
Големият пример на твореца //Народна култура, № 49, 2.12.1972.
Живописца на Иван Ненов //Септември, 1972, № 7.

Изкуство и природа //Изкуство, 1972, № 3-4.
Живописца на Иван Ненов //Проблеми на изкуството, 1972, № 3.
Кирил Петров //Проблеми на изкуството, 1973, № 1.
Методът и неговите антиномии. За някои аспекти в творчеството на Майстора //Проблеми на изкуството, 1973, № 2.
Поп-артът – симптом на кризата //Антени, № 19, 1973.
Международна изложба на реалистичната ангажирана живопис. Проблеми и перспективи //Проблеми на изкуството, 1973, № 4.
Изложбата на Мария Столарова //Народна култура, № 22, 26.05.1973.
Владимир Димитров-Майстора //Изкуство, 1973, № 2.
Георги Божилов //Изкуство, 1973, № 4.
Вера Недкова //Септември, 1973, № 11.
Изкуството на /художничката/ Вера Недкова //Проблеми на изкуството, 1974, № 1.
Изкуство, което ни кара да се чувстваме горди, че сме българи //Отечествен глас, № 9116, 16.04.1974.
Златю Бояджиев //Изкуство, 1974, № 3.
Изложба на Димитър Арнаудов /художник/ //Изкуство, 1974, № 3.
Генко Генков //Изкуство, 1974, № 4.
Ради Неделчев //Изкуство, 1974, № 4.
Николай Ников //Изкуство, 1974, № 5.
Лирична живопис //Литературен фронт, № 43, 24.10.1974.
Лирична интонация, оригинално виждане и стил //Септемврийска победа (Плевен), № 123, 15.10.1974.
Красноречието на тишината. Самостоятелна изложба на Веселин Парушев //Литературен фронт, № 20, 16.05.1974.
Акварелите на /бургаския художник/ Ненко Токмакчиев //Черноморски фронт (Бургас), № 8348, 22.03.1974.
Живописният свят на /художника/ Ради Неделчев. Първа самостоятелна изложба //Отечествен фронт, № 9131, 27.02.1974.
Откриване на творческото „Аз“. Изложба на /русенския художник/ Велимир Петров //Литературен фронт, № 26, 27.06.1974.
Художникът Николай Райнов //Народна култура, № 27, 29.06.1974.
„Наивисти“, „примитивисти“ ... или нещо по-различно? //Проблеми на изкуството, 1974, № 2.
Първа изложба на Йордан Кацамунски //Изкуство, 1974, № 10.
Изложба на Тома Трифоновски и Сюлейман Сеферов //Изкуство, 1974, № 10.
Из историята на една артистична епопея (сто години от първата изложба на импресионистите) //Проблеми на изкуството, 1974, № 3 - № 4.
Златю Бояджиев. Класик българското искуства //Искусство (Москва), 1974, № 9.
Отчуждението в модерната западна литература //Антени, № , 1974.
Полза и красота в естетиката на функционализма //Мироглед, метод и стил в изкуството, С, 1974.
Естетика на импресионизма (сто години от първата изложба на импресионистите) //Проблеми на изкуството, 1975, № 1.
Марко Монев //Народна култура, № 39, 27.09.1975.
Неоимпресионизмът на Жорж Сьора //Проблеми на изкуството, 1975, № 3.
Младите художници в 1975 година //Проблеми на изкуството, 1975, № 4.
Разностранно артистично дело. Ретроспективна изложба на Пенчо Георгиев //Литературен фронт, № 39, 25.09.1975.
Веселин Парушев //Изкуство, 1975, № 5.
Велемир Петров //Изкуство, 1975, № 5.
Самобитен живописен свят. Самостоятелна изложба на Атанас Яранов //Литературен фронт, № 25, 19.06.1975.
За някои стилови тенденции в съвременната българска живопис //Изкуство, 1975, № 2.
Антони Пйотровски. Автобиография и творчество /на художника/, свързани с България //Проблеми на изкуството, 1976, № 2.
Драмата на Жул Паскин //Проблеми на изкуството, 1976, № 2.
Към естетиката на Шарл Бодлер //Литературна мисъл, № 3, 1977.
Психологически портрет на Шарл Бодлер //Септември, 1977, № 8-9.

Мая Горова //Народна култура, № 31, 31.07.1976.
Мари-Терез Господинова //Народна култура, № 20, 15.05.1976.
С открито лице към живота. Българският художник – търсения и постижения //Студентска трибуна, № 17, 18.01.1977.
Петър Попов /Творчески портрет на художника/ //Народна култура, № 5, 28.01.1977.
С мъдър поглед към света //Литературен фронт, № 7, 17.02.1977.
Стильът на Светлин Русев /в новата му самостоятелна изложба/ //Народна култура, № 23, 3.06.1977.
Първомайстор на декоративната живопис. 80 години от рождението на Иван Милев //Литературен фронт, № 42, 20.10.1977.
Кирил Петров //Народна култура, № 10, 4.03.1977.
Човекът и художникът Кирил Цонев. Докосвания до литературата //Литературен фронт, № 9, 3.03.1977.
Шарл Бодлер като художествен критик //Проблеми на изкуството, 1977, № 1.
Борислав Стоев //Съвременник, 1977, № 3.
Незаслужено забравен принос. За урбанистичната естетика на Чавдар Мутафов //Проблеми на изкуството, 1977, № 4.
Обаятелен художник /Найден Петков/ //Литературен фронт, № 15, 13.04.1978.
Бунтът на експресионизма (мирогледни и стилистични паралели) //Септември, 1978, № 8 - № 9.
Символи на съвременната цивилизация. Изложбата на Петър Дочев (в столицата) //Литературен фронт, № 16, 20.04.1978.
Стилови насоки в съвременната българска живопис //Българско социалистическо изкуство от 30-те до 70-те години, С., 1978.
Хармония и чистота. Изложба на Димитър Буюклийски //Литературен фронт, № 23, 8.06.1978.
Творческа еволюция на /художника/ Давид Перец //Проблеми на изкуството, 1977, № 3.
В търсене на непознатото /Художествена/ изложба на Христо Симеонов //Литературен фронт, № 46, 16.11.1978.
Щрихи към портрета на Дега //Проблеми на изкуството, 1978, № 3.
Поглед върху две общи изложби //Проблеми на изкуството, 1978, № 4.
Георги Баев //Изкуство, 1978, № 7.
Петър Дочев //Изкуство, 1978, № 9.
Димитър Буюклийски //Изкуство, 1978, № 10.
В търсене на национален стил. Българското изкуство на границата между две епохи //сб. Проблеми на сравнителното литературознание, С., 1978.
Един художник търси непознатото //Проблеми на изкуството, 1979, № 1.
Българската живопис през 30-те години и изкуството на В. Бараков //Проблеми на изкуството, 1979, № 2.
Любомир Йорданов //Изкуство, 1979, № 2.
Васил Бараков и „бараците“ преди много години //Изкуство, 1979, № 5.
Нови измерения на социалния реализъм //Проблеми на изкуството, 1979, № 2.
Рисунките на Евгени Вълев //Народна култура, № 18, 4.05.1979.
Съвременният художник и визуалните мас-медии //Проблеми на изкуството, 1980, № 1.
Убежище за размисъл. Изложба на Йордан Кацамунски //Народна култура, № 8, 22.02.1980.
Драматичният монументализъм на Атснас Яранов //Проблеми на изкуството, 1980, № 2.
В търсене на експресивни състояния. Изложбата на Кирил Симеонов //Народна култура, № 21, 22.05.1980.
Живопис и хуманистично съзнание //Проблеми на изкуството, 1980, № 3.
Приказни видения. Изложба на художника Веселин Парушев //Литературен фронт, № 22, 29.05.1980.
Идеите на Майстора в перспективите на времето //Пламяк, 1981, № 8.
Апотеоз на човешкия сговор. Ретроспективна изложба на Кирил Петров //Народна култура, № 36, 5.09.1980.
Народническата мисия на художника //Септември, 1981, № 12.
Владимир Димитров-Майстора – неизвестни творби //Народна култура, № 37, 12.09.1980; № 38, 19.09.1980; № 39, 26.09.1980; № 41, 10.10.1980; № 42, 17.10.1980; № 43, 24.10.1980.
Стоян Илиев //Изкуство, 1981, № 3.

Лилиев и Майстора. Нравствено-психологически предпоставки на една дружба //Литературен фронт, № 6, 5.02.1981; № 7, 12.02.1981.

Изложбата на Николай Ников //Изкуство, 1981, № 8.

„Защитните средства” на художника //АБВ, № 6, 10.02.1981.

Дарбата да се вълнуваш. Изложбата на Атанас Пацев (в столицата) //Народна култура, № 14, 3.04.1981.

Творчеството на Майстора в огледалото на печата //Български журналист, 1982, № 2 - № 3.

Формирането на една естетика //Изкуство, 1982, № 2.

За изкуството на Лика Янко //Изкуство, 1982, № 7.

Упадък или възраждане на един жанр? //Народна култура, № 19, 8.05.1981; № 20, 15.05.1981; № 22, 29.05.1981.

Изкуство на волност и човешка топлина //Народна култура, № 40, 2.10.1981.

Несретната участ на художника. Към стогодишнината от рождението на Никола Петров //Народна култура, № 25, 19.06.1981.

Светогледна и естетическа еволюция //Литературен фронт, № 4, 28.01.1982; № 6, 11.02.1982.

В кръстопътя на две култури //Народна култура, № 5, 29.01.1982.

Пътят на Майстора //Антени, 1982, № 6-8.

Безсмъртният Златю Бояджиев //Народна култура, № 46, 18.09.1983; № 47, 25.09.1983; № 49, 9.12.1983; № 51, 23.12.1983.

Процесът срещу „Цветя на злото” //Литературен фронт, № 42, 20.10.1983; № 43, 27.10.1983.

Бодлер – призиването и неговите отговорности //Литературен фронт, № 12 - № 13, 1984.

Изкуство на вяра и предупреждение //Народна култура, № 48, 2.12.1983.

Ролан Удо //Народна култура, № 10, 9.03.1984.

Бодлер и българската поезия //Народна култура, № 15, 13.04.1984.

Бодлер //АБВ, № 31, 31.07.1984.

Един индивидуалист на барикадите //Септември, 1984, № 8.

Бодлер и природата //Пламък, 1984, № 12.

Творецът и житейските обстоятелства //Литературна мисъл, 1984, № 10.

Как Вьолфлин стигна до своите „основни понятия” (Предговор) //Вьолфлин, Х., Основни понятия на историята на изкуството, С., Български художник, 1985.

Австрия през своята палитра //Народна култура, № 12, 22.03.1985.

Съвременният Кирил Христов //Литературен фронт, № 33, 15.08.1985.

Поет и съвременност //Литературна мисъл, 1986, № 4.

Кирил Христов //Септември, 1986, № 5.

Страници от една художествена хроника //Народна култура, № 12, 21.03.1986; № 13, 28.03.1986.

Преди 25 години //Изкуство, 1986, № 4.

Когато реализмът търсеше своето многообразие //Изкуство, 1986, № 5.

Равносметка на едно преломно десетилетие //Народна култура, № 31, 1.08.1986; № 32, 8.08.1986; № 33, 15.08.1986; № 34, 22.08.1986.

Кирил Христов (Предговор) //Христов, К. Трепети (Антология), С., Български писател, 1987.

Лиричният конструктивизъм на един бургаски художник //Изкуство, 1987, № .

Пловдивските художници в борба за ново изкуство //Изкуство, 1987, № 4.

Настъпленieto на провинцията (Бележки върху художествения ни живот в началото на 60-те години) //Изкуство, 1987, № 7.

Съдбата на един художник (За изкуството на Любен Гайдаров) //Изкуство, 1987, № 9.

Влечение към творчески риск (Изложба на Петър Дочев) //Народна култура, № 48, 28.11.1986.

Преоткриването на Родопите //Народна култура, № 43, 23.10.1987.

Преоткриването на иконата //Народна култура, № 48, 27.11.1987; № 49, 4.12.1987.

Примерът на полския плакат //Изкуство, 1988, № 1.

За национално светоусещане //АБВ, № 21, 24.05.1988.

Проблемът за националното в изкуството ни през двадесетте години //Годишник на СУ – Център по културознание, Т. 78, 1984.

Жорж Папазов, когото не познаваме //Народна култура, № 39, 23.09.1988.

Ернст Гомбрих и проблемът за илюзията в изкуството (Встъпителна студия) //Гомбрих, Е. Х., Изкуство и илюзия, С., Български художник, 1988.

Неспокойната 1962 година //Пламяк, 1989, № 3.
„Завръщане към естетиката” или бягство от нея? //Философска мисъл, 1989, № 4.
Един забравен драматичен епизод от най-новата ни културна история //Литературен фронт, № 21, 25.05.1989; № 22, 1.06.1989.
Никола Танев //Отечество, № 1, 10.01.1989.
Пенчо Георгиев //Отечество, № 3, 14.02.1989.
Стоян Венев //Отечество, № 11, 13.06.1989.
Николай Райнов //Отечество, № 15, 8.08.1989.
Лица Янко //Отечество, № , 1989.
Духовното убежище на Майстора //Литературен алманах „Струма”, 1989, № 1.
Ненужна, но наложена полемика //Изкуство, 1989, № 9.
Златна книга на българите (Разговор с Димитър Аврамов, автор на книгата „Майстора и неговото време” //АБВ, № 47, 21.11.1989.
Из една забравена полемика //Септември, 1989, № 12.
Изкуство и съпротива //Литературен форум, № 32, 9.08.1990.
Вагнер не е виновен, че Хитлер го е харесвал (Интервю) //Софийски Вести, № 34, 13.09.1990. (Немски превод на интервюто в *Sofioter Nachrichten*, № 37, 13.09.1990)
Из историята на нашите унижения //Литературен форум, 2.10.1990.
Възкръсналият Ланчелото //Култура, № 1, 4.01.1991.
Един от най-добрите (Сто години от рождението на Никола Танев) //Литературен форум, № 1-2, 10.01.1991.
Класовият враг от килия 175 //Всяка неделя, № 5, 18.01.1991.
Библия за младите (Митичната иконография на Димитър Гюдженев) //Свободен народ, № 216, 16.02.1991.
Верен на истината и на себе си (Интервю) //Начало, № 2, 26.02.1991.
Графичният абсурдизъм на Николай Сарафов //Култура, № 12, 22.03.1991.
Народнопесенната лирика на Трифон Кунев //Литературна мисъл, 1991, № 1.
Картини и личности от една изложба //Всяка неделя, № 15, 1991.
Кого защитава в „Факс” //Литературен форум, № 34, 20.08.1991.
Художествената академия //Български дневник, I, 1991, № 13, № 14, № 15.
Голямото надлъгване, наречено „Априлска линия” //Век 21, № 52, 25.12.1991.
Територия на свободата (За изкуството на Димитър Казаков) //Литературен вестник, № 11, 23.03.1992.
Одухотвореното око на Дайсаку Икеда //Литературен вестник, № 16, 27.04.1992.
Петър Увалиев – вдъхновеният семиолог //Литературен вестник, № 23, 15.04.1992.
Изкуство и политика – Ч. I Спорът между глухи //Век 21, № 22, 3.06.1992.
Изкуство и политика – Ч. П „Незабравимото време” на 1949 г. //Век 21, № 23, 10.06.1992.
Изкуство и политика – Ч. III Заповедите и забраните на соцреализма //Век 21, № 24, 17.06.1992.
Изкуство и политика – Ч. IV Паметникът и неговите „автори” //Век 21, № 25, 24.06.1992.
Изкуство и политика – Ч. V Паметник на унижението //Век 21, № 26, 1.07.1992.
Историческите поуки от една изложба //Studia culturologica, 1992, № 1 (пролет).
Парадокси на изкуствознанието (& литературознанието) //Летописи, 1993, № 1-2.
Бодлер: култът към образа //Век 21, № 32, 11.07.1993.
Бодлер и аналитичната критика //Литературен вестник, № 33, 23.08.1993.
Бодлер и Вагнер //Литературен форум, № 36, 8.09.1993.
Бодлер и импресионизмът //Литературен вестник, № 37, 15.09.1993.
Атанас Далчев //Литературен форум, № 38, 22.09.1993; № 39, 29.09.1993; № 40, 6.10.1993; № 41, 13.10.1993; № 42, 20.10.1993.
Възхваляван и отричан (110 г. от рождението на Сирак Скитник) //Литературен форум, № 47, 24.11.1993.
Българската вселена на Златю Бояджиев //Демокрация, № 285, 6.12.1993.
Колкото и да е дълга нощта, накрая съмва //Демокрация, № 57, 11.03.1994.
Трифон Кунев и фолклорът //Ново слово, № 44, 22.02.1994; № 45, 23.02.1994.
Трифон Кунев и религията //Демокрация, № 63, 18.03.1994.
Светогледът като екзистенциална необходимост //Литературен форум, № 22, 8.06.1994; № 23, 15.06.1994; № 24, 22.06.1994.

Един от „унижените и оскърбените“ // Демокрация, № 130, 13.06.1994; № 132, 15.06.1994.
Кирил Христов в Германия // Литературен форум, № 38, 9.11.1994; № 39, 16.11.1994; № 40, 23.11.1994.
Жорж Папазов и българската критика // Литературен форум, 1994.
За „браздата“ на Васил Станилов и за „българската нива“ (Предговор) // Станилов, В. В своя лека, С., БАН, 1994.
Коя култура да спасяваме? // Литературен форум, № 19, 10.05.1995; № 20, 17.05.1995; № 21, 24.05.1995; № 22, 31.05.1995.
Българското изкуство и модернизмът // Литературен форум, № 20, 29.05.1996; № 21, 5.06.1996; № 22, 12.06.1996.
Минало и етична памет // Литературен форум, № 14, 13.04.1999; № 19, 18.05.1999; № 22, 8.06.1999.

Библиография за проф. д.ф.н. Димитър Аврамов

Остоич, Д. *Изкуство и зрител* // Изкуство, 1965, № 7.
Ценков, Б. *Труд за естетиката на модернистичното изкуство* // Народна култура, № 51, 20.12.1969.
Григорова, Л. *Естетика на модернизма през погледа на изкуствоведа-марксист* // Септември, 1970, № 3.
Христов, В. *За същността на модерното изкуство* (По повод книгата на Д. Аврамов „Естетика на модерното изкуство“) // Ново време, 1970, № 8.
Цанков, Г. *Димитър Аврамов. Бодлер* // АББ, № 19, 14.05.1985.
Генчев, Н. *Психологически портрет на гения* // Народна култура, № 22, 31.05.1985.
Делчев, Б. *Многогранно за явлението Бодлер* // Пламък, 1985, № 12.
Василев, М. *Бодлер в български прочит* // Отечествен фронт, № 12 163, 24.06.1985.
Мирчев, К. *В света на Бодлер* // Литературен фронт, № 28, 11.07.1985.
Alexandrova, N. *Baudelaire, de Dimitre Avramov: notre Baudelaire a nous* // Nouvelles de Sofia, Mercredi 21 aout 1985.
Кунчев, Б. *„Шарл Бодлер“ от Димитър Аврамов* (С., изд. „Наука и изкуство“, 1985, 375 с.) // Литературна мисъл, 1985, № 7.
Цанков, Г. *От разкрасения мит до човешката драма* // Септември, 1986, № 2.
Увалиев, П. *Отзив за книгата* (която му е направила най-силно впечатление през миналата 1985 година) *„Шарл Бодлер“* // Излъчен по ВВС – Лондон, януари 1986.
Борис Босилков (псевд. на Христо Огнянов) *Отзив за книгата на Димитър Аврамов: Бодлер* // Излъчено по Радио „Свободна Европа“, 15.05.1986.
Костадинов, П. *Към духовните устои на българската култура* // Черноморски фар, № 35, 20.02.1990.
Коева, К. *Майстора и неговото време* // Проблеми на изкуството, 1990, № 3.
Ликова, Р. *Реабилитация на пренебрегвани културни стойности* // Демокрация, № 180, 10.08.1994.
Чернокожев, В. *Диалогът на изкуствата или свободата да кажеш всичко* // Литературен форум, № 30, 14.09.1994.
Личева, А. *Плах опит за незавършен портрет* // Век 21, № 13, 1994.
Иванчева, И. *Монолог за една диалогична книга* // Език и литература, 1994, № 2.
Ангелов, В. *Димитър Аврамов – изкуствоведът* // Век 21, № 21, 24.05.1995.

Отзиви за проф. д.ф.н. Димитър Аврамов

Уважаеми, професор Аврамов,

Публикуваните откъси в „А.Б.В.“ за Бодлер ми направиха великолепно впечатление и аз очаквах Вашата книга с нетърпение. Най-после тя излезе и аз я държах в ръцете си като скъпо нещо, четох я на бавни глътки, за да преживея скритата наслада, заложена в дълбокото проникновение и екстаз, но и мъката, и болката, когато сте писали тия блестящи редове за един от най трагичните и големи поети в световната поезия, чийто мъченически образ стои запечатан в архива на моята памет.

Без да се изфуквам и да се показвам грандоманиак, че познавам като евангелие творчеството на светеца Бодлер, който ми е бил утеха и опора в трудния ми живот, че съм чел и притежавал почти много от книгите, написани за него, че съм бродил по стъпките и някои места, където зная че е минавал и се е движил, че съм стоял пред картините в „Лувъра“, които той е обичал и ни е завещал своите „Фарове“, всичко това за което Ви говорите и пишете ми е добре познато с верните Ви анализи, познания и търсене на съкровено в лабиринта и ада на Бодлеровата душа; едно нещо само не ми беше познато от Вашата книга – Вашата изключителна любов, екстаз и преклонение пред гения на Бодлер, които са заложили в подтекста на Вашето съвършено изследване и са нещо като смайващо допълнение към магията, която лъха от всеки стих и всеки ред на тоя трагичен творец, ме очароваха и изпълниха с безкрайно възхищение към Вашето изключително дело, което позволете ми без да си оттеглям думите назад е на абсолютно европейско ниво, разбирам световно, и към което французите няма да останат безразлични. Четиридесет години подобна критична книга не е излизала в българския печат и нейното появяване е събитие с най-голямо значение за нашата не чак до там литературна критика, склерозизирана, анемична и еднопосочна.

Като изразявам моето безкрайно възхищение към Вашата личност и творческо дело, за блажените минути, които ми причинихте, когато Ви четох и виках от възторг на много от пасажите в нашето единомислие, моля Ви да приемете моето възхищение и уважение с пожелание да ни зарадвате с някое ново изследване над някой от вашите любими автори. А и посвещението на Радой Ралин ми причини също голяма радост, тоя чудак без да знам по чия милост имаме благоволенията да живеем заедно с кошмарите на една от най-мизерните епохи в човешката история.

Още веднъж най-сърдечно приемете моите най-добри благопожелания, като оставам все така развълнуван с цялата си душа пред Вашето незабравимо писание за „милият Шарл Бодлер“, както би се изразил Николай Лилиев и който щеше да посрещне Вашата книга със съответния възторг. Позволете ми да се нарека ваш

Георги Мицков
24.V.1985 г.
гр. Сливница

...Той (Димитър Аврамов – д.м.) е дръзнал да напише книга, предизвикателна със самото си заглавие – *Шарл Бодлер*. За Бога, умът ли си е загубил той, та е седнал да пише книга за един поет, който не само е създал *Цветя на злото*, но същевременно тъкмо с тия стихове е родоначалник на всички модернизми, на първо място – символизма – едно литературно течение, което винаги е засядало като кост в гърлото на всеки правоверен копиеносец на социалистическия реализъм.

Шарл Бодлер – символ на всички злини на модернизма от марксистко гледище, предмет на изследване от български автор!? Няма ли да си изпати, ако не пряко от партийни централи, то поне от насъскани от тях критици?...

Четох я през лятото на 1985 г. у един приятел във Франция. Беше получил книгата само няколко месеца след излизането ѝ. Ние си я набавихме едва в началото на настоящата година за сверки, но и за препрочитане. Такива проникновени книги са твърде оскъдно явление в днешна България...Трябва да се съжالياва, че е издадена в малък брой – 1406 екземпляра. Това е една от най-личните книги от български автор.

Радио „Свободна Европа“, 15.V.1986 г.
Христо Огнянов

...Най-внушителната книга, която прочетох и препрочитах през миналата година, е безупречно българска и световно значима. И затова, когато днешната българска книжнина бъде обвинена в домошарска полуграмотност, безкрило единомислие, един от най-неуязвимите отрицатели на този не винаги

безоснователен укор би бил Димитър Аврамов, автор на изчерпателното многоличие на големия френски поет Шарл Бодлер. Благодарение на тази всеобхватна книга-разковниче, от днес нататък и българският род има свой прародителски портрет на европейската чувствителност. Ето така през стремглавия бяг на безчувственото време и през грозната пустош на безпощадната култовщина и ученият Димитър Аврамов брани европейското достойнство на българската култура.

*Радио „BBC,” Лондон, 1986 г.
Петър Увалиев*

ФОТОГРАФИЯТА – ПОМОЩНИК ИЛИ ВРАГ НА РЕАЛИЗМА*
(по Gisèle Freund – *La photographie en France au dix-neuvième siècle. Essai de sociologie et d'esthétique*, Paris, 1936)

Димитър Аврамов (1929-2008)

Фотографията трябва да се разглежда като най-характерната форма на тенденциите както научни, тъй и артистични на епохата. Така от своята поява тя става обект на ожесточени спорове (*violent litiges*) от страна на заинтересованите. Спорят дали фотографията е само средство за чисто механично репродуциране или е истинско средство да се изрази едно индивидуално артистично усещане. Дори църквата взема позиция. Тя е враждебна в началото.

Новите социални промени: капиталистическата икономика, развитието на индустрията и техниката, прогреса на науките изискваха нови рационални икономически форми. Измени се представата за природата – ново съзнание за природата, преоценка на ценностите, което води до позитивизъм и реализъм. Позитивизмът разглежда науката като продуктивна икономическа сила... Но науката е рационалистична. Изкуството става също.

Това привлича вниманието към фотографията. Нейните процеси съвпадаха с тенденциите на епохата. Не можеше ли с нейна помощ да се постигне търсената обективност? Фотографията не е ли нова форма на изкуството? Тези, които защитаваха тази теория твърдяха, че макар и (чрез) апарат, вкусът на фотографа участва в сюжета, композицията, осветлението. Противниците твърдяха, че тази механична индустрия няма нищо общо с изкуството.

Обектът на изображението обуславя и формата – ражда се натуралистичният стил. През 1855 г. вече в обществено се дискутираше новата артистична насока, назована *реализъм*. Той имаше за основа същите социални промени, които породиха фотографията. Докато публиката се възхищаваше на чудото на фотографията да възпроизвежда точно природата (на световното изложение 1855 г.), тя отричаше реализма в изкуството.

Теорията на реалистите, отразена в *сн. Réalisme* изглеждаше вдъхновена от фотографията: „скрупулозно подражание на природата” (*l'imitation scrupuleuse de la nature*). Живописца изобразява само онова, което се вижда, фантазията се отрича, изображението трябва да бъде безлично – всичко това е влияние на позитивизма... Природата се смята надарена с красота. Художникът се възпитава в контакт с нея, а не с изкуството. Ражда се и живописца на открито (*en plein air*). Художниците отказват да се назовават артисти – те са художници, занаятчии (*peintre, artisan*). Оптическата природа на образа е идентична с тази на природата – също както при фотографията.

Реалистите искаха да бъдат безлични – това го правеше фотографията.

Реалистите се бореха:

1/ срещу академизма

2/ срещу възгледите на широката публика...

Реалистите, въпреки тяхната програма, отказваха да разглеждат фотографията като изкуство. Официалните критици отхвърлят реализма.

По това време има два типа фотографи: едни – художници и други – търговци. Поради това мнението на художниците за фотографията бе често противоречиво. Така Ламартин, осъдил през 1858 г. фотографията, си променя мнението след като е видял хубавите фотографии на Адам-Саломон, скулптор преди това, който внася леки тонове в осветлението.

Отношението към фотографията се обуславя от социалното положение на художника и от неговата идеологическа позиция. Така Енгр осъждаше реализма и натурализма. Той мразеше и фотографията, която бе рожба на едно смешение между изкуството и индустрията... Нищо чудно следователно, че Енгр се подписа под една протестна декларация на художници против фотографията.

Постепенно към 1860 г. фотографията, която бе привилегия на един интелектуален елит в началото, сега прониква сред кръговете на буржоазията И куриозно! Сега първите поддръжници на фотографията стават нейните противници. По простата причина, че вкусът на публиката падна ниско.

Критиката на Бодлер (Салона, 1859). За него фотографията е индустрия, а индустрията няма нищо общо с изкуството. Бодлер беше антидемократ, аристократ. Той мразеше тълпата, прогреса. Фотографията е само помощно средство подобно печатането и стенографията за литературата.

* Текстът е част от непубликувания ръкопис „Естетика на реализма”.

За Дьолакроа фотографията е помощник на художника, но Дьолакроа отхвърля фотографията като художествено произведение. За него съществено беше не приликата, а духът. Иначе приеха фотографията художниците на *juste milieu*.

Художникът на историческия жанр, за когото съществено беше точното възпроизвеждане, виждаше във фотографията един идеал. Художниците на „златната среда“ (*juste milieu*) бяха първите, които използваха фотографията за целите на живописата.

Така например художникът-баталист Ивон решава да изобрази битката при Солферино и понеже му е невъзможно да поиска императорът Наполеон III да му позира в много сеанси, придружен от фотографа Бисон той снима в Тюйлери императора, като го наглася в съответната поза, осветление и пр. Картината се нарича „Императора с военна фуражка“ (*L'Empereur au kepi*). Фотографът обаче тиражира фотографията с цел за печалба. Ивон го дава под съд, мотивирайки се, че от художествена гледна точка той е майсторът. Той бил платил на фотографа за неговия труд. Всъщност художникът се е страхувал да не се компрометира картината му. Съдът забранява на фотографа да продава картите. Подобни процеси по това време са често явление.

Наполеон III покровителства буржоазията: отпускат се кредити, раждат се нови предприятия. Създават се големи магазини. Така например капиталът на „Bon Marché“ през 1852 г. е 450 000 фр., през 1869 става 21 милиона. Създава се една социална прослойка желаеща да се увековечи. През 1855 г. голямата индустриална изложба съдържа секция по фотография. Ограничена отначало само в артистичните и научните среди, фотографията постепенно става популярна и сред широката публика. Първите фотографии са били художници, графици и скулптори: Адам-Саломон, Надар, Бертал и др. Времето на Наполеон III е време на търговия, бизнес, меркантилизъм. Фотографията привлича много жадни за печалба. Още повече, че тя е един лесен занаят. Към 1852-53 г. Дисдери – дете на бедни родители и без особено образование започва работа като фотограф на булевард Де-з-Алиан и прави едно капитално откритие – намалява формата на снимките от 50 см. на 6/9 и замества металическата плака с един негатив върху стъкло, и така намаля цените на снимките, които са били много високи: той продава за 20 фр. 12 снимки, а дотогава една снимка е струвала 50-100 фр. Така той превръща фотографията в един популярен занаят и достъпно средство. Това, което бе достъпно само за аристокрацията и едрата буржоазия, става достъпно и за дребната буржоазия. С малко средства дребният буржоа може да задоволи амбицията си да се мери с най-големите. Пред фотографския апарат всички са равни. Той не прави разлика между императора и последния чиновник.

Дисдери, който спечелва бързо огромно богатство, става жертва на собствените си открития – конкуренцията го съсипва и той умира беден – глух и сляп – в Ница, след като е бил дребен фотограф по плажовете на Ривиерата.

Художниците на *le juste milieu* – Пол Дьоларош, баталистът О. Верне, Леон Коние, Р. Фльори се стремят да изобразяват точно, но тъй като не всички исторически събития и герои са красиви, те ги разкрасяват, за да ги нагодят към средния вкус.

Същият вкус господства и сред портретистите – те нито са реалисти, нито идеалисти, те не приемат грозното, те не търсят също израз на идеалната красота. Предпочитаният художник на епохата е *по средата* (*juste milieu*). Той взема и от едните и от другите като целта му е да бъде *приятен* (*agreeable*), дори когато рисува грозни неща... Художникът се стреми да задоволи *пошлия вкус на буржоазията*.

Голяма част от публиката, която се възхищава на живописата на *juste milieu* е без образование. *Le français moyen* се ръководи от господстващата в момента мода. Той приема пасивно официално признатите художници. Тъкмо тази публика съставя и *клиентелата на фотографията*. Във фотографията влизат господстващите естетически вкусове.

Дисдери е фотограф-търговец, докато Надар – артист. Докато Надар фотографира главата с нейните индивидуални експресивни качества, Дисдери се интересува повече от обстановката, аксесоара, реквизита. Той изобразява *актьора, художника, писателя, политика*, а не тази или онази индивидуална личност. Неговото ателие прилича на магазин за аксесоари на един театър, гдето за всяка роля има по една маска.

Аксесоарът на едно фотографско ателие от 1865 г. съдържа *колона, завеса и геридон* (*le guéridon*). Освен това има и *апоу-тет* (*appui-tête*) – един апарат приспособен да поддържа в неподвижно състояние черепа, невидим за обектива, за да се осигури чиста снимка през дългия сеанс. По нареждане на фотографа: „Усмихнете, се моля“ („*Sourie, s'il vous plait!*“), клиентът се усмихва и с тази

усмивка изчезва и последния индивидуален белег – пародии на човешки образи. Ръцете също играят голяма роля.

Съобразно с това се развива и фотографската техника. Понеже изображенията трябва да бъдат *приятни* (*agreeable*), открива се ретуша (*la retouche*), премахващ всички неприятни детайли, които позата не е успяла да скрие. Чрез ретуша се премахва всичко, което не се харесва на клиентелата. През 1855 г. за пръв път във Франция мюнхенският фотограф Ханфстенгл показва ефекта от една снимка без и една с ретуш – предизвиква сензация. *С ретуша се премахва още един остатък от индивидуалността и верността.*

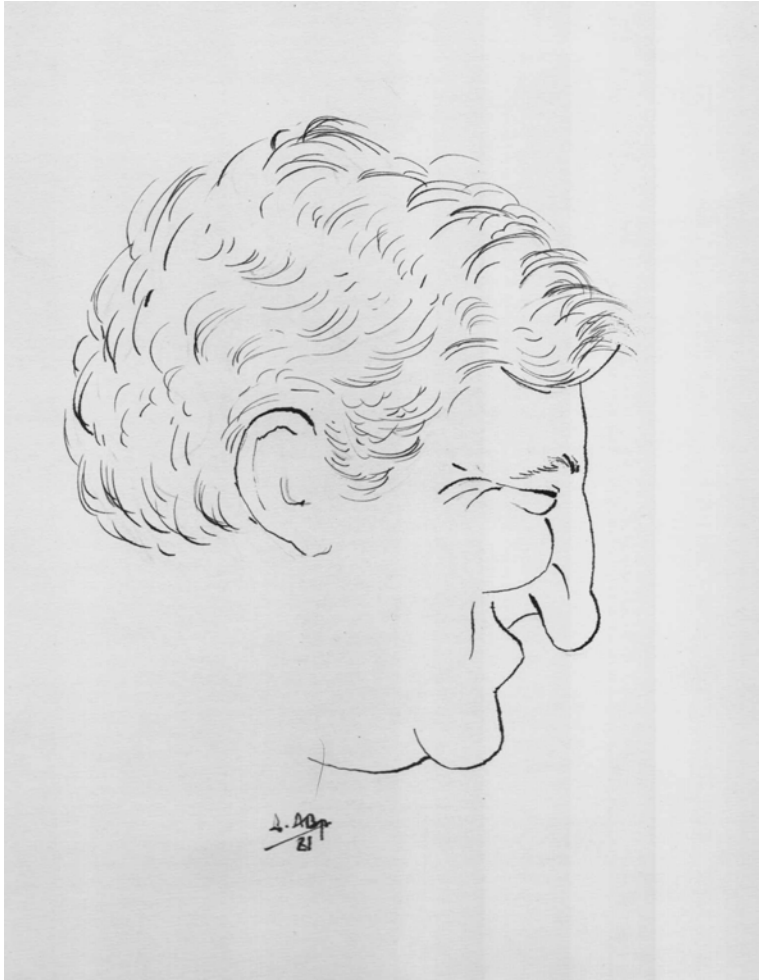
Фотографът, под влияние на господстващата живопис, прави безлични и плоски изображения. Главните помощници на фотографа бяха ретушьорите (*les retoucheurs*) и специализираните художници (*les peintres specialists*). Последните оцветяват фотографиите. Докато моделът позира, вземат се сбити бележки като за паспорт: „тен нормален, очи сини или кафяви...” (*teint ordinaire, yeux bleus ou bruns...*) Така фотографията става заместител (*un succédané*) на масления портрет. Правдивостта в изобразяването на събитията, на аксесоара и мебелите става основно условие на фотографския портрет. Това бе и принципът на историческата живопис.

Тези опити показват до каква степен по това време се пренебрегва спецификата на фотографията.

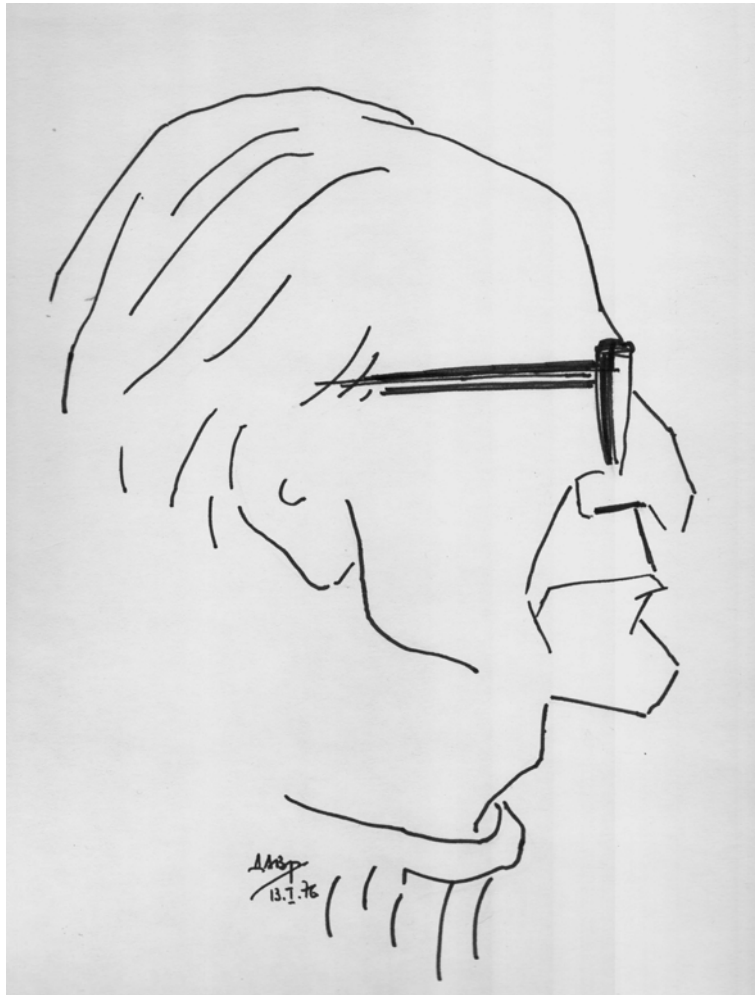
Шаржове от проф. д.ф.н. Димитър Аврамов

Исак Паси

Ефрем Карамфилов

Иван Ненов